

כגוננו = כמונו – חידוש לשוני של רש"י

על המשפט "ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא" (בר' כג, טו) כותב רש"י: "ביני ובינך – בין שני אוהבים כמונו מה היא חשובה לכולם" וכו'. זו גרסת הדפוסים וכך תיעד אברהם ברלינר בשתי מהדורותיו לפירוש רש"י לתורה. העיון בכתב־יד ובדפוסים ראשונים מלמד על קיומה של גרסה אחרת – "בין שני אוהבים כגוננו" וכו'. אנו סבורים שהגרסה כגוננו היא המקורית, אלא שבשל החידוש שבה נוצרה הגרסה האחרת, הנחה יותר: כמונו. להלן ביסוסה של השערתנו.

דפוס אלקבץ משנת רל"ו (1476) מביא: "בין שני אוהבים כמו אנחנו" וכו'. ואילו כתב־יד וינה 23 מתעד: "בין שני אוהבים כשנינו" וכו'. לעומת כל אלה כתב־יד לייפציג 1 גורס: "בין שני אוהבים כגוננו" וכו'. הגרסות כמו אנחנו וכשנינו, השונות מגרסת הדפוסים כמונו ומגרסת כתב־יד לייפציג 1 כגוננו, הן כנראה גרסות ביניים. סביר מאוד להניח שהמעתיקים חשבו שהגרסה כגוננו קשה להבנה, ושמה היא משובשת, ועל כן הרשו לעצמם להחליפה לגרסה מובנת יותר. בתחילה הוצעו החלופות כמו אנחנו וכשנינו. ברם ההצעה הלא־תקנית כמו אנחנו והסגנון הכבד "שני אוהבים כשנינו" פינו את מקומם למלה הפשוטה והברורה לכול – כמונו.

בנ וצנך בן טע אהובים כנפאמה היא חשונה לכלם לא הנח המכר

גרסת כתב־יד לייפציג 1 עדיפה משום שלוש סיבות: (א) נראה שיש מקום ליישם כאן את העיקרון של מהימנות הגרסה הקשה. (ב) כתב־יד ליידין 1 ודפוס רג"ו דה קלבריה (רל"ה/1475) תיעדו גם הם את הגרסה כגוננו, ודפוס רג"ו מחק מישוה את האותיות האחרונות נו מן המלה כגוננו, האריך את רגל הנו"ן הראשונה ועשאה נו"ן סופית ורשם מעל למלה את התיבה אנו¹, וכך התקבלה הגרסה החדשה כגון אנו. ואכן גרסה זו ממש מובאת בכתב־יד פירנצה. (ג) מעתיקי של כתב־יד לייפציג 1 הצהיר כי ספרו הועתק

1. במהדורת רש"י של הרב חיים דוב שעוועל, שיצאה לאור "על פי דפוס ראשון", היינו דפוס רג"ו דה קלבריה, לא הוער דבר על תיקון גרסה זו. נוסחת דפוס רג"ו שהודפסה בסוף "רש"י השלם" (ירושלים תשמ"ז) גורסת: "בין שני אוהבים" (ואכן כך הגרסה בדפוס רג"ו עצמו) כגון {אנו}.

מן הטופס שנכתב בידי ר' שמעיה, סופרו של רש"י עצמו.² אמנם יש להתייחס בזהירות רבה להצהרה זו³, אך כמעט אין ספק שיסוד הטופס שהועתק ממנו כתב־יד לייפציג 1 הוא ספרו של ר' שמעיה.
מה יהא דינו של כגוננו, חידוש לשון רענן זה שהציע רש"י – יפסקו המומחים ללשון ולא חוקר פרשנות כגוני...

2. ראה אברהם גרוסמן, "הגהות ר' שמעיה ונוסח פירוש רש"י לתורה", תרביץ ס (תשנ"א), עמ' 67–89.
3. ראה מאמרי "האמנם משקף כתב־יד לייפציג 1 את הנוסח המקורי של פירוש רש"י לתורה? (בעקבות מחקרו של אברהם גרוסמן)", תרביץ סא (תשנ"ב), עמ' 85–115. אנו מסכימים עם גרוסמן שכ"י לייפציג 1 הועתק מכתב־יד שהתייחס לכתב־היד של ר' שמעיה, אך אנו מראים שבדורות שבין ר' שמעיה ובין סופרו של כ"י לייפציג 1 הוכנסו לכתב־היד של פירוש רש"י, ובכללם זה שיצא מידי ר' שמעיה, הרבה שינויים ותוספות.